

Мединська Н. М. к.філол.,н., професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ФУНКЦІЯ ПРЕДИКАТА ОЗНАКОВИХ СЛІВ В ОНОМАСІОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ

Дослідженню предметної та ознакової лексики присвячено чимало праць відомих лінгвістів. Це відомі праці Н. Арутюнової, А. Уфимцевої, Л. Чернейко, Л. Васильєва, М. Нікітіна, С. Кацнельсона. В українському мовознавстві цієї проблеми торкалися у своїх роботах І.Вихованць, К. Городенська, А. Загнітко, О. Селіванова. Проте й дотепер спостерігається різноманітність та різноплановість аспектів щодо диференціації предметних та ознакових слів, суперечливі трактування семантики слова різних частин мови.

Дослідження ознакових слів у функції предиката розкривають тісну взаємодію сфер лексики, морфології, синтаксису та проблему ієрархічності відношень ознакових слів у функції предикатів, але дотепер чітко не окреслено особливості реалізації різних класів ознакових слів на семантичному, ономасіологічному, власне-синтаксичному рівнях речення. Цим зумовлено актуальність пропонованого дослідження.

Поняття ознаковості у семантиці осмислюється на його протиставленості поняттю предметності на двох рівнях: ономасіологічному та синтаксичному. Ономасіологічний підхід пов'язаний з теорією номінації. Категорії предметності та ознаковості у лінгвістиці кваліфікують як узагальнені лексичні (категоріально-семантичні) значення слів, що зумовлюють морфологізовану спеціалізацію синтаксичних функцій слів різних частин мови у складі речення, в організації якого предикативна ознака, ознаковий компонент є носієм комунікативного значення - предикації.

Предметні значення вчені потрактовують як лексичні значення, що відображають матеріальні предмети, фізичні тіла. Предметні імена, які називають матеріальні предмети, „містять в собі загальну категорійну ознаку предметності (не граматичну, або фіктивну, а реальну)” [3, с.149].

Ознакове значення – це значення, що характеризує. Слова з ознаковим значенням позначають властивості й ознаки предметів, а також відношення одного предмета до іншого, а тому у науковій літературі вони називаються ознаковими або непередметними, предикатними або предикатами [2, с.68].

Розуміння категорій як предикатів, які розкривають суть існування кожного явища, створює певну пропедевтику до теорії судження. В судженні справжнім суб'єктом є те, про що щось говориться, предикатом служить те, що про нього говориться.

Категорійні зв'язки між явищами дійсності в реченні дістають вираження передусім у категорійно-граматичному типі предиката. Дослідники

звертаються до семантичного, ономазіологічного аналізу, шукають підтримку йому в логічних категоріях, парадигматичних відповідностях тощо.

Структура речення формується взаємодією двох планів, в одному з яких отримує відображення зв'язок речення з об'єктивним світом, а в іншому – зв'язок його з процесом мислення. Як головний засіб формування, вираження та повідомлення думки, речення виражає повідомлення про дійсність. Акт мислення, виражений реченням, завжди двочленний: у ньому про щось повідомляється, деякому суб'єктові приписується якась предикативна ознака. Суб'єктові та предикату думки-судження в структурі речення відповідають, як переважно два його організаційні центри, або двоє «головних членів», які позначають носія предикативної ознаки та саму предикативну ознаку. Двочленність, двоскладність речення – це необхідна ознака властива всім реченням. Предикативність характеризує кожне речення й означає предикативне відношення між структурними опорами думки-речення – суб'єктом та предикатом, виражених у мовних категоріях часу, модальності та особи [1, с. 7].

Оскільки семантика слів кожної частини мови структурована за критерієм призначення, орієнтації на вираження когнітивної, емотивної, імперативної та інших функцій, то в мовленні слово в синтаксичних побудовах виступає у певній формі як синтаксична одиниця, семантика якої взаємодіє із семантикою пов'язаного з ним іншого слова, виражаючи предикативні / неpredикативні відношення. Сучасна наукова орієнтація лінгвістів на динамічний синтаксис зумовлює потребу ґрунтовного вивчення граматичних категорій ознакових слів у змісті речення.

Мовна структура думки-речення виступає у конкретних мовних формах та значеннях суб'єктів і предикатів у різних моделях речення. Мовними формами та значеннями суб'єктів і предикатів, різним типовим змістом та засобами його оформлення пов'язані основні структурні типи речень. Саме в цих відмінностях й проявляється план зв'язку речення з позамовним світом. Відображаючи категорійні явища об'єктивної дійсності, їхні зв'язки та відношення, мова для називання тих чи тих категорій та зв'язків оперує відповідними номінативними та конструктивними засобами. Дійсність має тільки опосередковане відображення в мовних формах, вона членується та організується в свідомості мовців відповідно до бачення її тим чи тим національно-мовним колективом.

Загальні категорії суб'єкта та предиката речення-висловлення можуть реалізуватися в різних моделях як власні значення особи та її дії, стану, властивості, предмета та його якісної чи кількісної характеристики, виражених структурно-семантичними компонентами в їхніх конкретно-типових формах. В основі організації речення-висловлення лежить відповідність категорійного значення основних частин мови у змісті

предиката основним категоріям позамовної дійсності, структурованої національною мовною свідомістю.

Синтаксеми (синтаксичні форми слова) у функції суб'єкта та предиката вступають у предикативні відношення. Ця предикативна ознака приписується предмету-носієві у відповідному плані часу, модальності та особи. Тому повідомлення, яке виникло як результат предикативного сполучення головних компонентів, виявляється завжди співвіднесене з позамовною дійсністю. У такому розумінні предикативності з'являється можливість двох трактувань предикативності: як відношення змісту речення до дійсності та як відношення між суб'єктом і предикатом.

У мовленнєвому акті взаємопроникнення зазначених категорій відбувається і в плані змісту (позиція мовця визначає часткові значення часу, модальності, особи), і в плані вираження (координація в особі, числі та роді між головними компонентами зазначеними цих категорій між суб'єктивним та предикативним компонентам, злиття у дієслівних флексіях значень часу, модальності та особи). Отже, в реальному мовленні виокремлену ознаку супроводжують певні об'єктивно-модальні та часові характеристики (предикативні ознаки). Оскільки стосунок ознаки до предмета в мовленнєвому акті встановлює сам мовець, то предикації властивий ефект безпосередності, присутності – «я – тут – зараз».

Українські мовознавці обстоюють власну позицію щодо виділення типів предикатів із урахуванням часових і субстанційних характеристик (з опорою на останні), наголошуючи, що непредикатним словам більшою мірою властиві парадигматичні семи, а предикатним – синтагматичні, як такі, що потенційно визначають валентну модель речення і характеризують у якісному плані його валентних партнерів. Важливою при цьому, як уже наголошувалося, виступає характеристика суб'єкта – центральної іменникової синтаксеми в семантико-синтаксичній структурі речення-висловлення.

Отже, сучасний стан лінгвістичної теорії уможливує дослідження ознакових слів у функції предиката в ономасіологічному аспекті на концептному та мовному рівнях значення слова як одиниці когнітивно-мовної семантики. Метамова постає на основі об'єднання логічної мови (в аналізі використовуються поняття суб'єкт, об'єкт, пропозиція) та слів із вузьким значенням, позбавлених багатозначності і синонімічності. Семантика предиката об'єднує не тільки його лексичне значення, а й імпліцитні смисли залежно від структури поля предиката, як ядерні (центральні чи периферійні).

Неоднорідність ознакових значень має вияв через атрибутивні та предикативні зв'язки, які передбачають комбінацію ознакового слова або з дієслівною, або з іменною одиницею мовою. Предикатна ознака приписується предметові як окрема так і відокремлена від предмета, яка внутрішньо йому не притаманна. Однак проблема предметних та ознакових слів потребує спеціального подальшого розгляду на нових теоретичних засадах з урахуванням частиномовних відношень і взаємовпливів у функціональному аспекті

1. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Золотова Г. А. – Изд. 6-е. М. : КомКнига, 2010. – 368 с. **2.** Казарина В. И. Современный русский синтаксис: структурная организация простого предложения. Учебное пособие. / В. И. Казарина – Елец : ЕГУ им. Бунина. – 2007. – 329 с. **3.** Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева.– М. : Изд. 2-е. Элиторнал УРСС, 2004. – 352 с.